

BOJE U JEZIKU HASANA KIKIĆA

Ismet Smailović

Malo je tko od Kikićevih biografa isticao njegov talenat za slikanje i crtanje, vjerojatno zbog toga jer se on kasnije, u svojim zrelijim godinama, kao učitelj, prosvjetni i javni radnik nije time mnogo bavio. Brz uspjeh u književnom stvaranju, a u vezi s tim nastojanje da još više napiše, zatim polemike i oštri sukobi s ideološkim protivnicima, konzervativnim i reakcionarnim elementima (a u to je Kikić ulazio s punom strašću svoga temperamenta), uz to još i drugi poslovi: izvanredno studiranje prava, uređivanje časopisa i dr., sve ga je to udaljavalo od slikarske kičice, a primicalo književnom peru i onoj aktivnosti kojom će moći bolje i snažnije djelovati protiv svega čime nije bio zadovoljan kao napredan intelektualac.

Međutim, njegovi najintimniji prijatelji i poznavaoци njegove mladosti nisu zaboravili istaknuti njegov smisao i za tu vrstu umjetnosti. Njihove su izjave u vezi s tim doduše kratke, jer je Kikić taj svoj talenat pokazivao gotovo slučajno i uz put, možda i stidljivo, ali su one ipak značajne za temeljito poznavanje Kikićeve ličnosti i njegova književnoumjetničkog rada. Abduselam Abdulahović, Kikićev školski drug i biograf, u svojim uspomnama na H. Kikića lijepo se sjeca i kaže da je mladi Hasan u učiteljskoj školi veoma lijepo crtao i da su mu nastavnici proricali karijeru kao slikaru.

I Rizo Ramić, književnik i veliki prijatelj Kikićev, vjerojatno služeći se Abdulahovićevim uspomnama na mladoga Kikića, na jednom mjestu piše ovo: »Nastavnici su mu proricali karijeru kao slikaru. Kao virtuozan crtač izrađivao je crteže imućnoj i gospodskoj djeci, učenicima gimnazije i preparandije. Komad — banka. ‚Srednjem staležu‘ — pet dinara, ‚raji‘, svojim drugovima — besplatno.«¹

Da je Kikić zaista u sebi imao talenta za slikanje i crtanje, potvrdila mi je i njegova supruga Anka. Ona je, doduše, više isticala njegov smisao za muziku i pjevanje, ali je uz to naglašavala da je njen Hasan umio i lijepo slikati, samo se time nije intenzivno bavio.

Pa iako Kikić svoj slikarski talenat nije ispoljavao kičicom i paletom, ipak je njegov urođeni smisao za tu vrstu umjetnosti neodoljivo izbijao u njegovim književnim tekstovima. To se osobito vidi u obilju boja koje Kikić tako obilato i raskošno sad rasipa, sad slaže po stranicama svoje umjetničke proze. Kao pravi slikar on se toliko unosi u boje da ih nijansira do maksimuma svojih mogućnosti. Nekada se igra više bojama nego riječima, a često su mu one i važnije od drugih riječi. Rijetko je koji naš pisac (možda nijedan) u tome pokazao toliko smisla i sposobnosti.

¹ Rizo Ramić: H. Kikić (pjesnik radnih ljudi Bosne), »Izraz«, Sarajevo, br. 6, 1961, str. 155.

Da bismo vidjeli broj i spektar Kikićevih boja, navest ću ih najprije po abecednom redu, a kasnije ćemo uočavati druge zanimljivosti. Iz praktičnih razloga navodim ih u ženskom rodu i u nominativu jednine, bez obzira kako su upotrijebljene u tekstu. U zagradi je naznačeno samo jedno od mjesta gdje je izvjesna boja spomenuta.

bakrenasta (Ho, 7) ²	mrkožuta (Ho, 20)
bakrenastocrvena (Pro, 186)	mutnozeleno (Pro, 180)
bakrenastomodra (Bu, 71)	mutnožuta (Bu, 123)
bakrenastomrka (Ho, 152)	narandžasta (Bu, 95)
bijela (D III 35)	narandžastožuta (Pro, 14)
biserasta (D III 82)	pepeljasta (Bu, 121)
bjelica (Bu, 95)	pepeljastomliječna (Ho, 68)
bjelica (Bu, 95)	pepeljastomodra (Bu, 19)
bjelica (Bu, 95)	pepeljastomrka (Bu, 124)
blijedožuta (Ho, 14)	pepeljastosvijetla (Ho, 63)
crna (D III 23)	pepeljastožuta (Ho, 20)
crngarasta (D II 229)	plamena (D III 44)
crnocrvena (Pro, 132)	plava (Ho, 18)
crnokrvava (D III 50)	plavičasta (D II 201)
crnomanjasta (D III 7)	plavomaslinasta (Pro, 22)
crnosjajna (Pro, 128)	plavosiva (Pro, 120)
crnožuta (Pro, 168)	prljavomrka (Pro, 59)
crvena (D III 40)	prljavosiva (Pro, 18)
crvenocrna (Ho, 54)	prljavožuta (Bu, 120)
crvenomodra (Ho, 15)	prozirnomodra (Bu, 19)
crvenoplava (Pro, 10)	prožuta (D III 22)
crvenosmeđa (Ho, 37)	rđina (boja) — (Bu, 72)
crvenožuta (Bu, 45)	rujna (Ho, 14)
garasta (Pro, 97)	rumena (D III 27)
grahorasta (Pro, 50)	rumenkasta (D III 49)
grimiznocrvena (Pro, 14)	rumenkastosiva (Bu, 95)
ilova (boja) — (Pro, 84)	rumenožuta (Bu, 95)
jetkozeleno (Pro, 78)	ružičasta (D III 162)
lugasta (Pro, 190)	siva (D III 154)
limunova (boja) — (Bu, 90)	sivoplava (Pro, 126)
ljubičastomodra (Pro, 14)	smedesjajna (Pro, 97)
maslinastoplava (Pro, 60)	smedezelena (Pro, 132)
masnosiva (Pro, 98)	smedežuta (Ho, 18)
masnozeleno (Bu, 123)	svijetlocrvena (Ho, 15)
mliječnosiva (Pro, 81)	svijetlomodra (Ho, 58)
mliječnožuta (Ho, 19)	svijetlopepeljasta (Bu, 129)
modra (D III 37)	svijetloplava (Pro, 27)
modrikasta (Bu, 55)	svijetlosiva (Bu, 95)
modrocrvena (D III 46)	svijetlosmeđa (Ho, 65)
modromasna (Bu, 21)	svijetlozelena (Bu, 21)
modroplava (Ho, 38)	svijetlozlatna (Ho, 62)
modrosiva (Pro, 154)	svijetložuta (Ho, 18)
modrozeleno (Pro, 21)	svilenomodra (Ho, 114)
modrožuta (Bu, 139)	smolastožuta (Ho, 118)
mrka (D III 26)	sura (Ho, 149)
mrkocrvena (Pro, 39)	surosiva (Ho, 107)
mrkoružičasta (Ho, 14)	šarena (D III 113)
mrkosiva (Bu, 22)	tamna (Ho, 64)
mrkosura (Ho, 146)	tamnocrvena (D III 164)
mrkozeleno (Bu, 19)	tamnokrvava (Pro, 81)

² Skraćeniice: *Ho* = »Ho-ruk« (roman); *Pro* = »Provincija u pozadini« (roman); *Bu* = »Bukve« (roman). Primjeri su navedeni iz prvih izdanja Kikićevih romana. D I, D II, D III = Djela H. Kikića, knj. I, II, III, izd. »Svjetlosti«, Sarajevo, 1952, 1954. i 1955. g.

tamnoljubičasta (D III 162)
tamnomodra (Ho, 37)
tamnoplava (Pro, 28)
tamnozeleno (Ho, 110)
tamnožuta (Pro, 80)
tmasta (D III 87)
vrana (D III 53)
zeleno (D III 33)
zelenobijela (Pro, 10)
zelenomasna (Ho, 133)

zelenomodra (Bu, 124)
zelenomutna (Pro, 180)
zelenožuta (Bu, 128)
zemljastocrvena (Ho, 111)
zemljastomrka (Ho, 111)
zemljastožuta (Bu, 15)
zlatna (boja) — (Bu, 19)
žuta (D III 37)
žutocrvena (Ho, 18).

Dakle, 119 boja! Veoma impozantan broj! Rijetkost u našoj literaturi! Kikić-književnik nije mogao u sebi sakriti Kikića-slikara. Zašto to nijedan kritičar dosada nije uočio?!

Zanimljivo je pogledati koje boje Kikić najviše upotrebljava, kakvi ga tonovi boja najviše privlače, koje nijanse najviše voli. Od svih boja najviše dominiraju osnovne boje: bijela, crna, žuta, crvena, mrka, zelena i plava. Žuta 191 puta, bijela 152, crna 119, crvena 106, mrka 101, zelena 46 i plava 44 puta. Ostale rjeđe upotrebljava, ali pada u oči da tražeći pravu nijansu veoma često kombinira dvije boje i u tome je osobito raskošan i bogat. Od 119 upotrijebljenih boja preko 75 ih je kombiniranih.

Ovdje se sada nameće pitanje: a što Kikić postiže obiljem tolikih boja? Kakva je njihova funkcionalnost u književnoumjetničkom tekstu, jer prenaplašenost boja može upropastiti i slikarsko platno i književno djelo? Na ovo se može najbolje odgovoriti ako podemo od Kikićeva književnog teksta, posebno od onih odlomaka u kojima su njegove boje došle do vidljivog izražaja.

Prije svega pada u oči činjenica da je Kikić svoje bogatstvo boja pokazao i prosuo samo u romanima, dok je u pripovijetkama i pjesmama u tom pogledu sasvim prosječan, možda pomalo i škrt. Evo o tome nekoliko podataka:³

U pripovijetki »Kraj pušnica« na 20 stranica nalazimo samo 4 boje, u pripovijetki »Jamakov naseljak« na 10 str. samo 3, u »Derneku« na 10 str. samo 4, u pripovijetki »Kopile« na 13 str. samo 6, u prip. »Dova pod Carskim trešnjama« na 9 str. samo 2, u »Omerdićima« na 13 str. samo 3, u prip. »Za tarabama« na 8 str. samo 2, u »Abdestu« na 7 str. samo 1, u prip. »Kapetanče« na 12 str. samo 1, u prip. »Sajkin def« na 7 str. samo 1, u »Narodnom ocu« na 6 str. samo 2, u »Bogobojaznoj« na 8 str. samo 5, u prip. »Liberalac na skretnicama« na 9 str. samo 5, u prip. »Drugo lice čovjekovo« na 10 str. samo 5, u »Lolama i hrsuzima« na 28 str. samo 16, u »Kadri« na 9 str. samo 7 itd.

U pjesmama ih ima još manje, jer u 33 pjesme nalazimo samo 27 boja, a neke pjesme kao: »Za ljeto što dolazi«, »Amanet«, »Zapis«, »Java tvoja«, »Prva riječ tebi«, »Skitnička«, »Jesenja«, »Proljetna«, »Ljubav njegova«, »Bajramluk velikoj djeci«, »Za dobrotu puti«, »Vrijeme«, »Proljeće«, »Krik božjih ljudi«, »Slike«, »Ljepota ljetna« ne sadrže u sebi ni jednu boju.

³ U ovim podacima brojevi pokazuju koliko je puta spomenuta bilo koja boja, bez obzira kakva je, dakle, ne radi se o raznolikosti i kvalitetu već o čestoti upotrebe.

Međutim, u romanu »Provincija u pozadini« na prvih 29 stranica nalazimo 98 boja, u romanu »Ho-ruk« na prvih 14 stranica 55, na slijedećih 35 str. također 55, a na posljednje 44 stranice 115 boja. Slično je i u romanu »Bukve«.

Uzrok ovoj pojavi može se samo pretpostavljati. Možda je u tome odlučivalo Kikićevo iskustvo u pisanju, jer je najveći dio pripovijedaka napisao u prvoj fazi svoga književnog rada, a gotovo sve pjesme objavio je do 1930. g. Romane je štampao 1935, 1936. i 1938. g. Možda mu je roman pružao više mogućnosti za opširnost pa su u toj opširnosti i boje dolazile do jačeg izražaja. Možda mu je druženje sa zagrebačkim umjetnicima, osobito sa slikarom V. Šeferovom, pojačalo već urođenu ljubav prema slikarstvu i bojama, a možda su tome uzrok i neki drugi razlozi. Uostalom, za nas to u ovom slučaju nije baš toliko ni važno. Važno je da ocijenimo ono što je već tu.

Kad govorimo o bojama u književnom tekstu bilo kojeg književnika, odnosno o njihovoj funkciji, onda tu treba razlikovati dvije kategorije: 1) boje koje služe samo kao stvarna karakteristika predmeta i pojava, boje kao atributi koji govore sami za sebe, onako kako se izvjesna pojava pričinja osjetilima našim, odnosno piščevim, i 2) boje kao pridjevi koji treba da izazovu čuvstveni dojam, boje kao rezultat piščeve afektivnosti. Polazeći od toga, lako ćemo zaključiti da se gotovo sve Kikićeve boje nalaze u prvoj kategoriji. Zašto? Zato što Kikićeve boje izbijaju više iz Kikića kao slikara nego iz Kikića kao književnog umjetnika. On predmete, prirodne pojave i druge objekte više gleda očima i prodire u nijanse njihova objektivnog izgleda nego što ih čuvstveno doživljava. Takav je gotovo uvijek u deskripciji (a on je pretežno u tome), a kad prijeđe u naraciju, nestaje i boja. Pogledajmo neke primjere:

»Lijevo teče široka Mutinja, a desno su visoke žičane ograde, stogovi nepregledni i neprebrojni, *žuti, smeđežuti, mrkožuti* neprebrojni kubusi i između njih uski prolazi između kojih vrljaju stražarske bagljave noge, onda visoki obli *crveni* dimnjak i pored njega još tri *mrka* plehnata s nakrivljenim kapama i debelim žičanim potpornjima, onda *svijetlosivi* plehovi odvodnika, debelih badnjeva kroz koje u valovima plivaju *svijetložute* mase crnogorične pilotine i barjak *mrkog* dima nad svim tim, i pliva taj prljavi barjak i mrsi *zelene* kose vitkih platana . . .« (Ho, 18.)

*

»Sunce izlazi i redovno tamo desno između planinskih lanaca, među *tamno-zelenim* i *zelenomasnim* gromadama susreće Merdan njegovu *narandžastu*, veliku, toplu, loptu. Sjene omora i borova rastu i *tamne* su, pod njima se staze tajanstveno provlače i uranjaju, daleko i nevidljivo u gustižu tih *tamnih* sjena pjeva nekakva ptica i tetrijeb gluhan sa zanosom kukuriče i krckaju sasušene crnogorične iglice. Onda vonja težak opojan vonj zemlje i smole i truleži i vonj *zelenih* bujadikinih hvoja koje se *zelenožute* promaljaju ispod napukle *mrke* zemljine kore.« (Ho, 110.)

*

»Onda se nastavljaju zelena kukuruzna mora, mrkozelena pera se ljeskaju na suncu i protežu se koljenca praskanjem. Onda titraju svijetlozelena bujna repišta, onda pepeljastomodra kupusišta i kao nebo plava keteništa.« (Bu, 19.)

*

»Lijevo Malička, stoljetne zelene i svijetlozelene bukove gromade, desno vijuge i vijugave plohe oranica, a podno svih Kokina zelen ćilim bara i obaraka, debeo, ravan i zavlači se među kukuruzišta kao razliveno, zeleno, gusto tijesto. I krivuda uska traka Tinjice, po njoj palucaju mladice i bjelice i cvate kao krv crveno jošikovo žilje. Masna, modromasna i zelenomodra i modroplava paleta.« (Bu, 21.)

*

»Gamiže Tinjica zmijuljasto i na okukama se širi i razlijeva po Barama, Bare su zelenomodre i žuti i bakrenaste i sive, lanac Maličke puže po njihovim okrajcima kao pepeljastomrka lavina, njižu se plohe oranica . . .« (Bu, 124.)

*

»Stari sivi grad gleda stotinama očiju. Te su oči svijetložute, grimiznocrvene, ljubičastomodre i narandžastožute električne sijalice . . .« (Pro, 14.)

Boja u Kikićevu jeziku nije samo riječ kao stilski atribut ili epitet, ona je više kao potez slikareve kičice kojom on nabacuje nijanse i tonove da bi gledaocu, odnosno čitaocu, što vjernije kazao ono što on vidi. Zato on često nabacuje i više boja jednu do druge da svaka od njih služi kao stvarna karakteristika predmeta ili pojave, a da sve skupa sintetički djeluju što realnije. Odatle i ono mnoštvo kombiniranih boja koje rijetko stvara, vidi i smišlja književnik bez slikarskog talenta. Primjeri:

»Te su oči svijetložute, grimiznocrvene, ljubičastomodre i narandžastožute električne sijalice . . .« (Pro, 14.) — » . . . žuti, smeđežuti, mrkožuti neprebrojni kubusi . . .« (Ho, 18.) — » . . . i neravni duvarovi, plavi, žuti, žutocrveni . . .« (Ho, 18.) — » . . . kao grad, žut, svijetložut, pepeljastožut, mrkožut . . .« (Ho, 20.) — »Zemljastomrka i zemljastocrvena i zelena, teška, glomazna, neobuhvatljiva tijela . . .« (Ho, 111.) — » . . . žute i modre i tamnomodre plohe i gromade . . .« (Ho, 128.) — » . . . samo vatra, vatra žuta, crvena, mrka, crna, grozna . . .« (Ho, 134.) — »Masna, modromasna i zelenomodra i modroplava paleta . . .« (Bu, 21.) — »A iz svega je izrastala njegova velika, mrka, mrkocrvena i tamnomodra kokinska natečena lubanja.« (Bu, 69.) — » . . . u modre, bakrenastomodre i žute gromade bukovih širokih krošanja . . .« (Bu, 72.) — » . . . Bare su zelenomodre i žute i bakrenaste i sive . . .« (Bu, 124.)

U ovakvom nastojanju Kikić nije uvijek postizao velik domet, jer se u inače brzom pisanju razapinjao između riječi i boja, između opservacije i čuvstva. U kombinacijama njegovih boja ponekad osjećamo i pretrpanost, pre naglašenost, pa i drečavost, ali ne baš u tolikoj mjeri da bi tako obojeni tekst bio umjetnički

upropašten. Zar nije pretjerana gradacija u spomenutom primjeru: »grad žut, svijetložut, pepeljastožut, mrkožut«, ili ovdje: »masna, modromasna i zelenomodra i modroplava paleta«, ili: »a po tim mutnozelenim i zelenomutnim vodama« (Pro, 180) i sl. Ne djeluje li to više kao ekshibicija riječi (boja), a manje kao umjetnička gradacija i dobra koloristička impresija!?

Zanimljivo je pogledati kakve je attribute u bojama davao Kikić raznim predmetima i pojavama. Nije li u tome bio možda jednoličan? Da li su mu iste boje stalni atributi izvjesnih predmeta i pojava, odnosno da li izvjesni predmeti i pojave imaju iste boje kao svoje pridjeve i epitete? Analiza tekstova u tom pogledu pokazuje ove rezultate — (uzeo sam samo one predmete i pojave koje se često spominju sa svojim kolorističkim atributima):

nebo je: *modro* (Ho, 34, 57. Pro, 21, 26, 28, 204. D III 29, 37, 121, 239, 260), *svijetlomodro* (Bu, 19. Ho, 57, 62, 151. Pro, 77, 81), *tamnomodro* (Ho, 146. Pro, 106, 156), *svilenomodro* (Ho, 114), *prozirnomodro* (Bu, 19), *sivo* (Bu, 121, 128, 132, 133), *mrko* (Ho, 149, 151. Pro, 144), *plavo* (Bu, 19), *bjeličastoplavo* (D III 167), *crveno* (Ho, 119), *žuto* (Ho, 119), *šareno* (Bu, 11. D III 233, 258), *bijelo* (Bu, 67), *svilene boje* (Bu, 19), *rdine boje* (Pro, 127), *tamno* (Bu, 119), *rumeno* (D III 222, 247), *crno* (D III 257);

oči su: *zelene* (Ho, 41, 99. Bu, 44. Pro, 194. D III 195), *mrke* (Ho, 122), *žute* (Bu, 119), *modre* (Bu, 119. D III 82), *pepeljaste* (Bu, 121. Pro, 103, 104), *sjajne* (Bu, 155. Pro, 16, 50, 141, 155, 216. D III 88, 155, 156), *crvene* (Pro, 29, 31, 76, 175), *graboraste* (Pro, 50, 158), *crne* (Pro, 163), *vrane* (D III 53);

sunce je: *žuto* (Ho, 37. Bu, 15. Pro, 36), *svijetložuto* (Ho, 102), *rumenožuto* (Ho, 111. Bu, 95, Pro, 136), *narandžasto* (Ho, 111. Bu, 55, 95. Pro, 112), *crveno* (Ho, 156. Pro, 137), *rumeno* (Pro, 163), *blijedo* (Bu, 120);

voda je: *modra* (Ho, 137), *modrozeleno* (Ho, 12, 33, 63. Pro, 21); *zelenomodra* (Ho, 33), *tamnomodra* (Ho, 107), *žuta* (Bu, 119), *zelenožuta* (Bu, 120), *mutnožuta* (Bu, 123, 124), *zelena* (Pro, 78), *mutnozeleno* (Bu, 124), *zelenomutno* (Pro, 180), *jetkozeleno* (Pro, 78);

dim je: *svijetlomodar* (Ho, 56, 124), *modrikast* (Ho, 39. Pro, 116), *plavičast* (Bu, 95), *bjeličast* (Bu, 53), *pepeljast* (Bu, 124. D III 144), *svijetlopepeljast* (Bu, 129. Ho, 57), *pepeljastosvijetao* (Ho, 63), *siv* (Ho, 11), *mrk* (Ho, 138), *crn* (D III 106);

krv je: *crvena* (Pro, 134), *crvenocrna* (Ho, 54. Pro, 59), *tamnocrvena* (Pro, 32. D III 164), *svijetlocrvena* (Pro, 158. D III 166), *rumena* (D III 239), *crna* (Ho, 121. Pro, 151), *crnocrvena* (Pro, 132);

lišće je: *žuto* (Bu, 89, 90. Pro, 100, 101. D III 261, 262), *rumenožuto* (Bu, 85, 88, 89. Pro, 141), *zeleno* (D III 77), *tamnozeleno* (Pro, 155), *rđine boje* (Bu, 72. Pro, 101), *limunove boje* (Bu, 90), *crveno* (Pro, 118), *bakrenocrveno* (Pro, 186), *rumeno* (D II 245, 253), *mrko* (Pro, 151);

krošnjje

drveća su: *zelene* (Bu, 21. Ho, 132), *svijetlozelene* (Bu, 21), *tamnozelenene* (Ho, 63), *žute* (Bu, 72), *rumenožute* (Pro, 132), *mrke* (Bu, 147, 157), *modre* (Bu, 71), *bakrenaste* (Bu, 124), *bakrenastomodre* (Bu, 71);

lišće je: *crveno* (Bu, 32. D II 259. D III 104), *mrkocrveno* (Ho, 119), *modrocrveno* (Bu, 32), *rumeno* (Bu, 47), *žuto* (Bu, 13, 48. D III 127), *prožuto* (Pro, 16), *bijelo* (Ho, 14), *modro* (D III 125. D II 259), *pepeljasto* (Pro, 142, 148), *pepeljastožuto* (D III 148), *mrko* (D III 206), *ilove boje* (Pro, 84);

blato je: *mrko* (Bu, 121. Pro, 19, 125, 158), *sivo* (Pro, 13, 34, 177), *svijetlosivo* (Pro, 172), *prljavosivo* (Pro, 18), *lugastvo* (Pro, 190), *žuto* (Bu, 118. (Pro, 147), *crno* (Pro, 13), *crvenocrno* (Pro, 59);

planina je: *mrka* (Ho, 37), *tamna* (Ho, 128, 130), *tamnomodra* (Ho, 107), *tamnozelenena* (Ho, 110), *zelenomasna* (Ho, 107, 110), *masnozelenena* (Ho, 32);

šuma je: *svijetlosmeđa* (Ho, 63), *tamna* (Ho, 138. Pro, 116, 161), *mrka* (Pro, 106, 162, 172), *crna* (Pro, 112, 117, 179), *siva*, (Bu, 117);

magla je: *siva* (Bu, 94, 110), *svijetlosiva* (Bu, 95), *rumenkastosiva* (Bu, 95), *mliječnosiva* (Pro, 81, 190), *bjeličasta* (Bu, 95).

Iz ovih se primjera lijepo vidi da Kikić u postavljanju i rasporedu svojih boja kao pridjevskih atributa nije bio nimalo jednoličan. Baš naprotiv, u tome je ispoljio veliku raznolikost i sposobnost da tananim nijansiranjem boja prikaže predmete i pojave do fotografske vjernosti, ne pokazujući pri tome sklonost k maniru i konvencionalnosti.

Međutim, ima primjera koji pokazuju suprotno, tj. da se Kikić u takvom nastojanju nije mogao uvijek održati na zavidnoj visini. Doduše, takvih primjera nema mnogo, ali ipak postoje i umanjuju zaključak koji bi se o Kikiću u ovome mogao dati gotovo u superlativu. Dok smo maločas konstatali kako su sunce, nebo, voda, oči, lišće itd. u Kikićevu tekstu gotovo oživjeli zbog svojih prirodnih i adekvatnih boja, dotle će u slijedećim primjerima: gaće, košulje, cvjetovi, balvani itd. po svojim kolorističkim atributima djelovati jednolično i bez svoje umjetnički odražene fizionomije u boji. Npr.:

balvan je uvijek samo bijel (zapravo on prirodno nije nikad bijel), jednom samo smolastožut; *bijel* (Ho, 28, 42, 58, 59, 114, 115, 118), *smolastožut* (Ho, 114);

gaće su također samo *bijele* (Ho, 37. Bu, 8, 11, D III 14, 181. Pro, 26, 39), jednom samo *sive* (Pro, 199);

košulja je u svakoga bijela, bez ikakve druge boje ili nijanse u bjelini; *bijela* (Ho, 37. Pro, 26, 101. D III 78, 239, 249). Jednom je samo *žuta* (D III 113) i *prljavožuta* (Ho, 95).

Posebno iznenađuje boja cvijeća. Dok u prirodi ima toliko raznobojnih cvjetova, čije se krunice i latice prelijevaju u prekrasnim nijansama osnovnih boja, dotle ih Kikić gotovo i ne zapaža. Pa ako ih nekada i spomene (4—5 puta), onda ih vidi samo u ovim bojama: *žuti* (Ho, 11. Bu, 45. Pro 23), *svijetložuti* (Ho, 11), *bijeli* (Pro, 94). I to je sve!

Sijalica (žarulja) također je jednolično obojena. Ona je samo *žuta* (Ho, 16, 68, 71. Pro, 20, 195, 196, 197), a dvaput *mliječnožuta* (Ho, 19. Pro, 20). Ljepšu boju nema ni dimnjak jer je uvijek samo *crven* (Ho, 18, 63. Pro, 212), a upadljivo strši *mrka* boja kao jedini atribut gomile (mase) ljudi: (Ho, 7, 9, 20, 151. Bu, 146).

Pa iako su ovakvi primjeri slabe tačke u Kikićevim opservacijama i umjetničkom odrazu predmeta i pojava, ipak ono što je prethodno rečeno i uočeno, dominira kao tipična crta u njegovom književnoumjetničkom stvaranju. To je, pored ostalog, jedna od onih komponenata koja Kikića i u jezičnom i u stilskom pogledu izdiže među prave umjetnike književnog pera i pokazuje njegov talenat za umjetničko doživljavanje i stvaranje. U kolikoj je mjeri do kojeg stepena sve to došlo do izražaja, vidjeli smo iz ove analize, a mislim da se nećemo prevariti ako zaključimo da je taj stepen relativno visok.

O POTREBI PRENOŠENJA AKCENTA NA PRIJEDLOG

Mate Hraste

Poznato je da su se do ilirskog preporoda na hrvatskoj strani književna djela pisala na čakavskom, kajkavskom i štokavskom dijalektu. Djela srpske književnosti do toga vremena nisu se uopće pisala narodnim nego umjetnim jezikom. Prema tome ni na hrvatskoj ni na srpskoj strani književnici i uopće školovani ljudi nisu mogli imati ujednačenu akcentuaciju. Svaki je školovan čovjek imao svoju akcentuaciju koja se primjenjivala u govornom jeziku njegova kraja. Od sredine 19. stoljeća ujednačuje se akcentuacija hrvatskosrpskoga književnog jezika uglavnom na osnovi štokavske akcentuacije hercegovačkog tipa koju je proveo Vuk Stefanović Karadžić u svom »Srpskom rječniku«, Beč, 1818. Akcen-